

СЕКЦІЯ І. ІСТОРІЯ СХОДУ

УДК 141.1

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-1>

Борділовська О. А.

ORCID: 0000-0003-1925-8661

доктор політичних наук, кандидат історичних наук,

завідувачка відділу нових викликів

Національний інститут стратегічних досліджень

при Президентові України

м. Київ, Україна

ПУШТУНСЬКЕ ПИТАННЯ В ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ І ПІВДЕННОЇ АЗІЇ

Ключові слова: пуштуни, пуштунвали, Афганістан, Пакистан, лінія Дюранда, Талібан.

Пуштунська нація, яка нараховує приблизно 45 мільйонів осіб, сьогодні є однією з найбільших “розділених націй” у світі, яка не має своєї державності. Пуштуни переважно мешкають у кордонах сучасних Афганістану та Пакистану і мають численну діаспору по всьому світі, зокрема і в Україні. Дослідження походження, історії та сучасного стану пуштунів (патанів) в Україні майже не проводилися, а проте постає цілий комплекс проблем, які чекають на ґрунтовні наукові розвідки. Завдяки спілкуванню з колом відомих діячів пуштунського походження та можливості дістати свого часу доступ до вичерпних закордонних досліджень (британських, індійських, пакистанських) авторка доповіді має змогу запропонувати аналіз основних проблем із цієї порівняно невивченої теми – історичні, культурні та ідеологічні деталі життя пуштунського народу та сучасний стан.

Насамперед постає питання походження та мовно-етнографічних характеристик пуштунів. Існує декілька основних версій походження цього етносу, від спорідненості з іудеями (що не є популярною серед сучасних пуштунів) до належності до арійської спільноти племен. Воїнами-романтиками називає пуштунів дослідник С. А. Куддус, який простежує походження самоназви від санкритських термінів [3]. Стиль життя і релігійна належність чітко визначають особливості цієї нації, менталітет та поведінку пуштунів. Кодекс честі “Пахтунвали”

є найбільшим духовним ціннісно-орієнтованим збірником норм, який за своєю значимістю переважає навіть Коран. “Спочатку ми пуштуни, а потім – мусульмани”, – кажуть представники цього народу. “Пахтунвалі” відображає гордість, рішучість і любов пуштунів до свободи, визначає особливості самоорганізації пуштунських племен, які пережили десятиліття (століття!) воєн. Водночас пуштуни – чи не єдиний у світі народ, що є повністю прихильником ісламу (винятки можуть бути хіба що в діаспорі). Пуштуни – мусульмани-суніти ханбалітської течії. Існує думка, що вони ніколи не змогли б прийняти, наприклад, християнство через іншу мораль (на кшталт “підставити другу щоку”), оскільки кодекс честі всіляко підтримує відповідь на напад, помсту за зневагу та образи і т. ін. Проте це не виключає можливості примирення, вибачення й припинення ворожнечі між кланами. Пуштуни – народ, який живе у гірській місцевості, тож складні географічні умови також вплинули на їхню вдачу та звичаї. Важливо підкреслити, що вони вважають себе представниками регіону Центральної (не Південної) Азії, що чітко простежується в побуті, одязі і прикрасах. Є багато спільного з українською традицією, наприклад прикраси з бісеру, вишиті хатні рушники.

Складною була історія цього народу, проте були в ній періоди величчя – часи пуштунської імперії, заснованої Ахмадом Шахом Дуррані в 1747 році, яка простягалася від річки Інду до хребта Гіндукуш. Далі були розпад пуштунської держави та включення до імперії сикхів магараджі Ранджита Сінґха, захоплення Британією та, нарешті, новостворена держава – Пакистан, який успадкував британську частину Пуштуністану в 1947 році. Межею, що розділила єдиний народ ще за британців, є спірна лінія Дюранда 1893 року, але жоден з афганських режимів не визнав її легітимності і не вважав за кордон [5].

Представники пуштунських національних рухів виступали проти поділу Британської Індії і розраховували на створення власної територіально-адміністративної одиниці. Абдул Гаффар Хан (“пуштунський Ганді”) був відомим діячем руху ненасильницького опору, який, на превеликий жаль, не забезпечив права пуштунів. Це пояснює постійні побоювання Пакистану, а також його стратегію мати пропакистанський режим у Кабулі, щоб обмежити підтримку Афганістаном впливу пуштунських лідерів та зменшити резонанс проблеми всередині власної країни.

Радянське вторгнення в Афганістан не тільки змінило геополітичну динаміку, а й призвело до глобалізації конфлікту та ідеї глобального джихаду [2]. Це внесло певні зміни в пуштунське суспільство та політику по обидва боки лінії Дюранда, спричинило великі потоки біженців (з Афганістану до Пакистану). Невизнання “лінії Дюранда” за державний кордон залишається болючим питанням відносин між Афганістаном та

Пакистаном, і після виведення США з Афганістану в серпні 2021 року напруга між Талібаном (етнічно рух передусім пов'язаний з пуштунами) та Пакистаном посилилася. Не стали відносини кращими і після повернення Талібану до влади у 2021 р.

Серед відомих представників цієї нації можна виокремити лауреатку Нобелівської премії миру Малалу Юсуфзаї, яка у своїх спогадах багато уваги приділила історії пуштунів загалом та її рідному племені Юсуфзаї зокрема і відверто розповіла про злочини Талібану в її рідній провінції Сват у Пакистані [1].

Література:

1. Малала Юсуфзаї. Я – Малала. Історія незламної боротьби за право на освіту. К., 2016.
2. Nourzhanov K., Amin Sai Kal. The Spectre of Afghanistan. Security in Central Asia. I. B. Taurus, 2020.
3. Quddus S. A. The Pathans. Lahore, 1987.
4. Sir Olaf Caroe. The Pathans. Book Staff, 1973.
5. Tilak Dewasher. The Pashtuns: A Contested History. Harper Collins, 2022.

УДК 94

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-2>

Бубенок О. Б.

ORCID: 0000-0002-0104-6081

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник відділу Євразійського степу

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ПОХОВАЛЬНИЙ ОБРЯД І РОДОПЛЕМІННА СТРУКТУРА КОЧОВИХ СОЦІУМІВ (ПИТАННЯ КОРЕЛЯЦІЇ)

Ключові слова: кочівники, поховальний обряд, роди і племена, скіфи, давні тюрки, огузи, пізні номади.

У сучасній номадознавчій літературі остаточно не утвердилася єдина думка щодо того, як співвідносилися поховальні традиції кочівників з етносоціальною структурою їхніх об'єднань, що відображалось